

УДК 614

Наталія Урум,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
технологічної освіти
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету

ЗНАЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ З «БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ГУМАНІТАРІЇВ

У статті проаналізовано підходи вітчизняних та зарубіжних вчених для ефективного формування безпеки життєдіяльності в гуманітарних вищих навчальних закладах, змістовне наповнення дисциплін комплексу їх забезпечення необхідно гармонійно поєднувати з ідеями гуманізації навчального процесу.

Ключові слова: гуманізація вищої освіти, безпека життєдіяльності, професійна галузь, фахівці-гуманітарії.

В статье проанализированы подходы отечественных и зарубежных ученых для эффективного формирования безопасности жизнедеятельности в гуманитарных вузах, содержательное наполнение дисциплин комплекса их обеспечения необходимо гармонично сочетать с идеями гуманизации учебного процесса.

Ключевые слова: гуманизация высшего образования, безопасность жизнедеятельности, профессиональная область, специалисты-гуманитарии.

The author analyzes the approaches, concerning efficient formation of life safety by national and international scientists in liberal arts colleges. Substantive content of the complex disciplines should be harmoniously combined with the ideas of humanization of learning process.

Key words: humanization of higher education, life safety, occupational area, specialists in the humanities.

Проблема гуманізації навчання і виховання на сьогодні є найбільш актуальною, адже вона відображає основні тенденції розвитку сучасної освіти.

Завдання розвитку гармонійно розвиненої та духовно багаті особистості в навчальному процесі вищих навчальних закладів покликані виконувати гуманітарні дисципліни (психологія, філософія, соціологія, правознавство).

Комплекс гуманітарних дисциплін – це стержень, на якому

будуються загальносуспільні відносини, та основа, яка формує загальну культуру особистості, той напрям, що забезпечує інтелектуальний розвиток і ще цілий ряд важливих особливостей, які забезпечують повноцінний розвиток професіонала в сучасних умовах [1, с. 228–230]. Але в гуманітарних вищих навчальних закладах цьому комплексу відводиться лише 25–30 % часу від загального навчального навантаження. Зрозуміло, що такий відсоток не забезпечує повноцінного процесу гуманізації навчання, і його необхідно посилювати за рахунок поповнення знаннями дисциплін негуманітарного спрямування.

Безпека життєдіяльності, з урахуванням сучасних уявлень, є багатограним об'єктом розуміння й сприйняття дійсності, який потребує інтеграції різних стратегій, сфер, аспектів, форм і рівнів пізнання в різноманітних наукових напрямках [2, с. 20]. Незважаючи на таке трактування даного поняття, дисципліни, що входять до комплексу її забезпечення (безпека життєдіяльності, охорона праці, цивільна оборона) належать до ряду технічних, і основу їх вивчення складають знання технічного напрямку.

Розуміння безпеки життєдіяльності як поняття технічного спрямування, на нашу думку, досить суперечливе. Адже безпека життєдіяльності, крім забезпечення теоретичної і практичної підготовки майбутніх фахівців створювати безпечні, комфортні та результативні умови життя і діяльності в технічному відношенні, передбачає гармонійний гуманістичний розвиток особистості і сталий розвиток суспільства, які знаходяться у тісному взаємозв'язку.

Для сталого розвитку суспільства в сучасних умовах необхідні певні зміни у підготовці майбутніх фахівців до професійної діяльності. Адже ситуація, яка склалася на сьогодні в професійній галузі, потребує нового мислення і стратегії природокористування, яка ґрунтується на злагоді з природою і суспільством, здатна задовольнити матеріальні потреби людей, не підтримуючи умов розширеного хижацького відтворення виробництва в майбутньому [4, с. 3].

Оскільки безпека життєдіяльності тісно пов'язана з природою, на сьогодні необхідні радикальні зміни природозберігаючого спрямування в світогляді кожного фахівця, як умова подальшого розвитку цивілізації, перетворення суспільства споживання на суспільство, що керується розумом.

Проблема ставлення до природи на сьогодні є однією з найактуальніших. Сучасне людство переживає глобальну екологічну кризу, причинами якої, як зазначає ряд науковців на чолі з професором В. Писаренком [3, с. 26], є пріоритет економічного розвитку та задоволення економічних інтересів без врахування екологічних можливостей природи; переважання відомчих інтересів над загальнолюдськими; низький рівень правосвідомості, екологічних знань та

культури; природо-споживацька ідеологія людства.

Серед шляхів вирішення екологічних проблем вказані автори відзначають формування нового еколого-правового світогляду молоді, який є однією з основ становлення ціннісних орієнтацій особистості і спрямований на раціональне поєднання індивідуальних і суспільних інтересів.

У вирішенні екологічних проблем першочергове значення мають відігравати екологічні знання, узгоджені з сучасними вимогами виробництва та суспільства.

Питання формування змісту безпеки життєдіяльності розкрито у навчальних підручників, затверджених МОН України, за авторством Є. Желібо, Н. Заверухи, В. Зацарного, Я. Бедрія, В. Нечай, В. Цапко, Л. Порядочного, В. Заплатинського, С. Апостолюка, В. Джигирея, А. Апостолюка, І. Дуднікової, Ю. Скобло, Т. Соколовської, Д. Мазоренко, Л. Тіщенко, І. Пістуна, А. Березовецького, А. Тубальцева.

Зазначені праці спрямовані на вивчення загальної теорії небезпек, спільної для широкого загалу фахівців різної спеціалізації. Їх змістовне наповнення покликане формувати безпеку життєдіяльності у різних галузях господарювання на рівні збереження індивідуального професійного здоров'я, знання суті запобігання та ліквідації ряду небезпек, але недостатнє для повноцінного формування винятково важливого для безпечної діяльності майбутніх фахівців ціннісного ставлення до природи.

Отже, для ефективного формування безпеки життєдіяльності в гуманітарних вищих навчальних закладах, змістовне наповнення дисциплін комплексу їх забезпечення необхідно гармонійно поєднувати з ідеями гуманізації навчального процесу.

Технічне спрямування дисциплін комплексу забезпечення безпеки життєдіяльності фахівців-гуманітаріїв, недостатній рівень їх наповнення технічними знаннями та, як наслідок, негативний вплив сільськогосподарської діяльності на навколишнє середовище спричиняє потребу пошуку нових підходів у формуванні змісту безпеки життєдіяльності при підготовці майбутніх фахівців.

Вирішення означених питань, на нашу думку, бере свій початок з формування ціннісного ставлення кожного майбутнього фахівця до природи.

Першочерговим завданням такого ставлення з позиції безпеки життєдіяльності є пошук науково обґрунтованого компромісу між об'єктами природи і особистістю, який, зрештою, закладе основу гармонійного розвитку природи і людства.

Відтак, завдання статті – визначити роль формування знань з безпеки життєдіяльності у майбутніх фахівців-гуманітаріїв.

Оцінюючи наявні здобутки в напрямку принципів відбору знань для професійної підготовки студентів, ми провели теоретичний аналіз

відповідної наукової літератури. Найбільш ефективним для формування знань з безпеки життєдіяльності нам видався задум побудови навчального процесу на ціннісній основі О. Белової, Н. Брюханової та В. Коваленко, які основоположними у відборі принципів змісту навчального процесу визначили гуманізацію і гуманітаризацію [5, с. 28].

Гуманізація, на їх погляд, – це процес створення умов для самореалізації, самовизначення особистості студента в просторі сучасної культури; створення гуманітарної сфери, що сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, формуванню ціннісних орієнтацій і моральних якостей із наступною їх реалізацією в професійній та життєвій сферах.

Гуманітаризація господарського спрямування, на думку вказаних вчених, передбачає розширення переліку в навчальному процесі гуманітарних дисциплін, поглиблення інтеграції їх змісту для отримання системних знань. Зокрема, розширення номенклатури гуманітарних дисциплін потребує реалізації таких аспектів:

- взаємопроникнення гуманітарного знання та знань природничих і технічних дисциплін;
- розкриття і реалізацію міждисциплінарних зв'язків в освіті, постановку і рішення науково-технічних проблем на межі технічної та гуманітарної сфер;
- підсилення підготовки в правовій, мовленнєвій, екологічній, економічній, ергономічній областях;
- інтегративності навчання, врахування міжпредметних зв'язків: навчальні предмети не повинні сприйматися студентами як окремі, не взаємопов'язані.

Ми цілком підтримуємо таке бачення російських вчених, і вважаємо, що наповнення дисциплін комплексом забезпечення безпеки життєдіяльності гуманітарними знаннями уможливить становлення професійного здоров'я, і, як наслідок, формування світогляду, що забезпечить безпеку життєдіяльності майбутніх фахівців та стійкість екосистеми.

Гуманістичний світогляд дасть розвиток до подальшого збереження професійного здоров'я, різнобічного самовдосконалення як при вивченні інших дисциплін, так і в процесі професійної діяльності.

Важливість гуманістичного світогляду для свідомості студентів аргументується тим, що його головні принципи відображаються в логіці поведінки особистості та у її вчинках. Це поняття поєднує дворівневу систему ціннісних оцінок: соціально-психологічний (нижній рівень) і ідеологічний (вищий). Останній перетворює ціннісне відношення в ціннісне усвідомлення, що є першоосновою оцінюючого осмислення реальності та запорукою успішної діяльності працівника у будь-якій сфері виробництва.

М. Каган підтримує думку про визначальну роль світогляду для

успішної професійної діяльності [6, с. 58–75] і характеризує його як систему цінностей, яка відрізняє суспільне світорозуміння особистості (нормативну систему знань про буття), від власного світомоделювання (системи ідеалів окремої особистості), базованого на емоційних переживаннях. Таке розуміння пояснюється тим, що особистість в суспільному житті завжди діє в межах певних цінностей, відповідних власному світогляду, і є при цьому одночасно як об'єктом, так і суб'єктом суспільних впливів.

Отже, сформувати відповідний сучасним суспільним вимогам світогляд у майбутніх фахівців допоможе аксіологічний підхід до навчального процесу, який передбачає орієнтацію на набір відповідних професійних цінностей.

Оскільки професійна галузь майбутніх фахівців передбачає спілкування з молодшими школярами, то визначальною гуманістичною функцією в процесі професійної підготовки, поряд із забезпеченням безпеки власного життя та здоров'я, є встановлення ціннісного ставлення до природного середовища. В центрі такого ціннісного ставлення має міститися концепція тісного взаємозв'язку і взаємообумовленості людини та природи, яка базується на гуманістичному світогляді особистості.

Необхідно створити систему навчання, спрямовану на забезпечення професійної компетентності, як бази становлення основної цінності в галузі підготовки фахівців до безпечної життєдіяльності – професійного здоров'я та його духовної складової – ціннісного ставлення до природи [7, с. 463–471].

Знання з безпеки життєдіяльності, як складова аксіологічного підходу, дозволять скорегувати та спрямувати в безпечне русло поведінку майбутніх фахівців у сучасному суспільстві, сформувати професійне здоров'я в широкому гуманістичному розумінні та закласти підвалини ціннісного відношення до навколишньої дійсності.

На сьогодні, на нашу думку, перспективним кроком у напрямку подолання суперечностей та недоліків забезпечення безпеки життєдіяльності має стати проектування навчального процесу на аксіологічній основі, яке передбачає визначну роль гуманітарних знань в навчальному процесі.

Знання з безпеки життєдіяльності призначені сприяти усвідомленню, що в центрі уваги повинна бути людина, як головна цінність суспільства, та виховувати в ній гуманне, свідоме ставлення до питань особистої безпеки і безпеки оточення в усіх сферах відносин; забезпечити якісне засвоєння нового стереотипу поведінки гуманістичного спрямування.

Ідея актуалізації гуманістичного спрямування дисциплін комплексу забезпечення безпеки життєдіяльності покликана гармонізувати взаємовідносини людини і природи, спроектувати ціннісне ставлення до основного об'єкта діяльності. Адже інтереси майбутніх фахівців мають

бути спрямовані в русло загальних, суспільних інтересів, на світський характер природозахисної освіти.

Сьогодні необхідно усвідомити, що науково обґрунтований В. Вернадським етап еволюції ноосфери, коли людина повинна прийняти на себе відповідальність за подальший розвиток людства і всієї планети, вже настав. Людина в історично обмежені строки повинна змінити свої ідеали, інтереси, потреби і стати особистістю ноосферної формації, здатною відповідально направляти безпечний розвиток суспільства та життя на нашій планеті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваль П. Роль гуманітарних дисциплін у вирішенні проблеми гармонійно розвиненої особистості / П. Коваль // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей : матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України за 2009 рік. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. – 306 с.
2. Пуляк О. В. Дидактичні засади професійної підготовки вчителів природничих дисциплін з безпеки життєдіяльності : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Пуляк Ольга Володимирівна. – Кіровоград, 2006. – 199 с.
3. Агроекологія : навч. посібник / [О. Ф. Смаглій, А. Т. Кардашов, П. В. Литвак та ін.]. – К. : Вища освіта, 2006. – 671 с.
4. Агроекологія: теорія та практикум / [В. М. Писаренко, П. В. Писаренко, В. І. Перебийніс та ін.]. – Полтава : Інтер-Графіка, 2003. – 318 с.
5. Белова Е. К. Методологические основы дидактических технологий : [монографія] / Белова Е. К., Брюханова Н. А., Коваленко В. Э. – Х. : УИПА, 2008 – 132 с.
6. Слостенин В. А. Хрестоматия по педагогической аксиологии : учеб. пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / В. А. Слостенин, Г. И. Чижаква. – М. : Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : Издательство НПО «МОДЭК», 2005. – 480 с.
7. Чугуй Л. В. Аксиологічні засади формування змісту безпеки життєдіяльності як превентивний проект збереження професійного здоров'я майбутніх аграріїв / Л. В. Чугуй // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2010. – № 1(3).